

KONFLIK ISU TANAH MELIBATKAN PERIBUMI MURUT DENGAN PIHAK KOMPENI (SYARIKAT) BERPIAGAM BORNEO UTARA BRITISH

Land Issue Conflict Involving the Murut Native with the Chartered Company (Company) of British North Borneo

Eddie A. Julius¹

*Jabatan Sejarah, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya,
50603 Kuala Lumpur*

¹*edyaj1508@gmail.com*

Dihantar:24 Mac 2023 / Diterima:11 Jun 2023 / Terbit:21 Disember 2023

Abstrak

Aspek perkembangan tanah di Sabah telah mengalami pemodenan ketika zaman pentadbiran pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British apabila diperkenalkan proklamasi atau undang-undang tanah. Antara proklamasi tanah terawal yang ada menyentuh berkaitan dengan kepentingan peribumi adalah melalui Proklamasi Tanah 1885. Transformasi aspek pemilikan tanah adat oleh masyarakat peribumi telah berlaku daripada kaedah tradisionalnya kepada kaedah moden melalui permohonan, persempadanan, pendaftaran dan pengeluaran geran tanah mengikut undang-undang tanah kerajaan. Dapat diketahui bahawa dasar tanah pihak Kompeni telah menimbulkan pelbagai pertikaian ataupun reaksi penentangan oleh masyarakat peribumi. Di antaranya ialah proses persempadanan kawasan tanah adat dan pelaksanaan cukai tanah. Kajian historiografi melalui pendekatan 'Sejarah dari Bawah' ini meneliti bagaimana timbulnya beberapa pertikaian antara peribumi Murut dengan Kompeni akibat pelaksanaan dasar tanah moden oleh pihak Kompeni. Fokus perbincangan mengupas konflik yang melibatkan peribumi Murut dengan pihak Kompeni berkaitan isu persempadanan, pemilikan dan pengusahaan tanah adat mereka. Kupasan kajian ini juga menyentuh aspek tindakan peribumi Murut yang telah memohon hak pemilikan tanah adat mereka secara sah dan beberapa kes rayuan ke atas permohonan pemilikan geran tanah yang tidak diluluskan oleh pihak Kompeni.

Kata Kunci: Murut, konflik, Tanah, Kompeni, British

Eddie A. Julius

Abstract

Aspects of land development in Sabah underwent modernization during the administration of the British North Borneo Chartered Company when the proclamation or land law was introduced. Among the earliest land proclamations that touch on indigenous interests is through the Land Proclamation of 1885. The transformation of aspects of customary land ownership by indigenous communities has taken place from traditional methods to modern methods through application, demarcation, registration and issuance of land grants in accordance with government land laws. It can be known that the Company's land policy has given rise to various disputes or opposition reactions by the indigenous community. Among the things that cause conflict among indigenous people is the demarcation process of customary land areas and the implementation of land tax. This historiographical study through the 'History from Below' approach will examine how some disputes arose among Murut natives as a result of the implementation of the modern land policy by the Company. The discussion focused on the conflict involving the Murut indigenous people with the Company regarding the issue of demarcation, ownership and exploitation of their customary land. The review of this study also touches on aspects of the actions of the Murut indigenous people who have legally applied for their customary land ownership rights and several cases of appeals on land grant ownership applications that were not approved by the Company.

Keywords: *Murut, conflict, land, company, British*

Pengenalan

Pelbagai undang-undang tanah yang diperkenalkan oleh pihak Kompeni telah membawa aspek perubahan dan transformasi ke atas perkembangan pengurusan tanah di Sabah. Ordinan Tanah 1903, 1913 serta 1930 merupakan undang-undang berkaitan tanah yang banyak membawa implikasi ke atas aspek hak pemilikan tanah adat dalam kalangan masyarakat peribumi termasuklah kalangan peribumi Murut. Manakala dasar berkaitan sumber tanah seperti Ordinan Ladang 1913 turut menyebabkan timbulnya konflik dalam kalangan peribumi Murut terhadap pihak Kompeni. Tidak dinafikan bahawa kalangan peribumi Murut telah menerima pelbagai unsur perubahan dalam aspek pemilikan tanah adat mereka. Sistem pengurusan tanah moden merangkumi persempadanan tanah adat, peneilaian cukai tanah terhadap tanah

bergeran serta bayaran permit tahunan bagi penerokaan kawasan tanah untuk tujuan aktiviti pertanian pindah jelas membawa reaksi penolakan atau penentangan dalam kalangan peribumi Murut. Konflik berkaitan isu tanah dalam kalangan peribumi Murut terhadap pihak Kompeni telah berlaku dengan pelbagai bentuk iaitu secara pasif, terbuka mahupun melalui tindakan fizikal seperti migrasi keluar ke kawasan lain.

Permasalahan Kajian

Sistem pengurusan tanah di Sabah ketika zaman pentadbiran pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British mengalami pemodenan apabila diperkenalkan proklamasi atau undang-undang tanah. Antara proklamasi tanah terawal yang ada menyentuh berkaitan dengan kepentingan peribumi adalah melalui Proklamasi Tanah 1885 (JSBRAS, 1885). Kajian yang ada menyentuh secara umum tentang perkembangan sistem pengurusan tanah oleh pihak Kompeni telah diutarakan oleh Tregonning (1958). Manakala Black (1983) dan Ranjit (2011) pula mengetengahkan aspek reaksi penentangan oleh masyarakat peribumi terhadap pihak Kompeni yang dikaitkan dengan pelaksanaan aspek perundangan dan percukaian tanah moden.

Kajian berbentuk buku berkaitan dengan isu tanah di Sabah telah dilakukan oleh Doolittle (2005) yang umumnya meneliti hal ehwal dan proses pengurusan serta pemilikan tanah adat dalam kalangan masyarakat peribumi ketika zaman pentadbiran Kompeni di Sabah. Ia turut memfokuskan isu pelaksanaan undang-undang tanah oleh pihak Kompeni serta hak adat peribumi terhadap pemilikan tanah di Sabah khususnya dari tahun 1881 sehingga 1928. Dilihat juga adalah tentang bagaimana kuasa yang ada pada pihak pentadbir Kompeni dan peranan pemimpin masyarakat tempatan digerakkan untuk menangani hal ehwal dan isu-isu berkaitan hak terhadap pemilikan tanah peribumi di Sabah. Fokus penelitian telah dilakukan mengenai isu hak tanah peribumi, penggunaan tanah, pemilikan tanah yang melibatkan masyarakat peribumi serta dasar pengurusan tanah bersistematik dan moden oleh pihak Kompeni.

Doolittle sebenarnya telah mengkaji lebih awal tentang isu peralihan aspek pemilikan tanah oleh masyarakat peribumi daripada kaedah tradisionalnya kepada sistem moden kolonial melalui permohonan, persempadanan, pendaftaran dan pengeluaran geran

Eddie A. Julius

tanah mengikut undang-undang tanah kerajaan. Doolittle (2003) dalam artikelnya mengutarakan pengaruh pelaksanaan ordinan tanah di Sabah sewaktu zaman pentadbiran Kompeni yang membawa implikasi positif dan negatif kepada masyarakat peribumi. Hasil kajian beliau menegaskan bahawa matlamat tersirat penggubalan dasar tanah kerajaan adalah demi manfaat pihak Kompeni dan golongan kapitalis sektor perladangan bagi pengembangan sistem ekonomi.

Clearly (1992) pula lebih menekankan tentang hubungkait antara sistem sosial, perundangan dan ekonomi terhadap implikasi pewujudan tanah milikan anak negeri di negeri ini. Salah satu kesan ketara perkembangan sektor perladangan getah dan tembakau di Sabah adalah dengan pewujudan pelbagai dasar tanah melibatkan hak tanah milikan peribumi yang antaranya membolehkan aspek penyukatan, persempadanan, pengasingan dan penjualan tanah kepada pihak asing dilaksanakan oleh pihak Kompeni. Sistem Ordinan Tanah turut mengklasifikasikan tanah di negeri ini kepada beberapa kategori iaitu tanah milikan anak negeri, tanah awam negeri dan tanah pajakan atau sewaan kepada pelabur khususnya dalam sektor perladangan getah dan tembakau.

Dapat diketahui bahawa dasar tanah pihak Kompeni di Sabah telah mengakibatkan timbulnya pelbagai reaksi penentangan oleh masyarakat peribumi di Sabah. Kajian oleh Marilyn Johnny, Mohd. Shauki Mohd Radzi dan Mosli Tarsat (2015) telah mengupas aspek penentangan oleh masyarakat peribumi terhadap pihak kerajaan berkaitan isu tanah di Sabah. Bagi masyarakat peribumi, sistem pengurusan tanah oleh pihak kerajaan telah banyak menimbulkan kesan negatif kepada pihak peribumi. Di antaranya yang sangat menyentuh sensitiviti masyarakat peribumi ialah pelaksanaan cukai tanah dan persempadanan kekal kawasan tanah adat. Situasi ini menyebabkan sistem pemilikan dan pewarisan tanah secara tradisional oleh peribumi telah terancam dengan sistem moden ini. Kesannya menyebabkan penentangan oleh ketua-ketua peribumi terhadap pihak kolonial British. Manakala Wong (2012) pula telah memaparkan tindakan secara perundangan berkaitan isu tanah adat oleh peribumi Dusun di Papar terhadap pihak Kompeni. Artikel ini mengutarakan isu peribumi Dusun di Papar, Sabah yang membawa kes pemilikan dan pencerobohan tanah adat mereka oleh golongan kapitalis Eropah bagi tujuan pembinaan landasan kereta api ke mahkamah untuk pengadilan sewajarnya. Kes ini berlaku setelah hampir 30 tahun wujudnya hubungan pertama masyarakat Dusun dengan tamadun Eropah. Penelitian adalah terhadap

sifat kes ini dan peranan peribumi Dusun dalam menentang pihak Kompeni secara perundangan. Perbincangan juga menyentuh peranan peguam Inggeris yang mewakili masyarakat Dusun untuk kes ini dan peranan yang dimainkan oleh pihak gereja Roman Katolik dalam memperjuangkan kes yang dihadapi oleh peribumi Dusun di daerah Papar ini.

Berdasarkan kajian-kajian terdahulu didapati bahawa isu tanah membabitkan masyarakat Murut masih belum diberikan penekanan yang jelas. Maka kajian ini akan meneliti lanjut bagaimana sistem pengurusan tanah moden oleh pihak Kompeni telah membawa beberapa pertikaian dalam kalangan peribumi Murut. Fokus perbincangan mengupas tentang timbulnya konflik yang melibatkan peribumi Murut dengan pihak Kompeni berkaitan isu pemilikan dan pengusahaan tanah adat mereka. Kupasan kajian ini juga menyentuh aspek tindakan peribumi Murut yang telah memohon hak pemilikan tanah adat mereka secara sah dan kes mengemukakan rayuan ke atas permohonan pemilikan geran tanah yang tidak diluluskan oleh pihak Kompeni.

Metodologi

Kajian historiografi ini didasarkan kepada penelitian terhadap sumber-sumber sejarah sama ada berbentuk primer mahupun sekunder. Teknik penelitian secara heuristik merangkumi dokumen primer seperti *British North Borneo Herald and Official Gazette (Herald and Gazette)* dan *North Borneo Secretariat File (NBSF)* serta sumber sekunder dalam bentuk buku dan artikel. Kajian ini dilakukan dengan menumpukan kepada pendekatan 'Sejarah dari Bawah' yang memaparkan implikasi perkembangan dan peristiwa daripada kalangan peribumi Murut di Sabah atas sebab pelaksanaan dasar tanah moden oleh pihak Kompeni. Kajian adalah bersifat kualitatif atau lebih khususnya menekankan kaedah pensejarahan secara kritikal. Dalam menghasilkan kajian historiografi ini, pengumpulan data-data primer dan sekunder telah dilakukan khususnya di Pusat Sumber Cowie, Arkib Negeri Sabah (ANS), perpustakaan Universiti Malaya (UM) dan Perpustakaan Penyelidikan Borneo Tun Haji Mohd Fuad Stephens.

Eddie A. Julius

Dapatan dan Perbincangan

Perkembangan pertikaian isu tanah adat melibatkan peribumi antaranya dapat diketengahkan seperti yang berlaku di Wilayah Dent dalam satu Proklamasi melalui pengisytiharan Gabenor pada 26 September 1886. Proklamasi ini diisytiharkan oleh pihak Kompeni disebabkan berlakunya beberapa pertikaian membabitkan isu tanah di kawasan pedalaman yang disuarakan oleh kalangan ketua peribumi terutamanya dari sekitar Sungai Padas. Melalui Proklamasi ini telah menjelaskan bahawa pihak kerajaan sebenarnya belum lagi mengenakan sebarang cukai tanah terhadap peribumi di kawasan ini (Herald, 1 Disember 1886). Kegusaran kalangan pemimpin peribumi terhadap pelaksanaan cukai tanah telah timbul sebagai respons kepada dasar-dasar tanah moden yang sudah mula diperkenalkan oleh pihak kerajaan.

Isu pertikaian tanah yang membabitkan tanah adat peribumi adalah kerana pihak kerajaan mulai melakukan persempadanan tanah bagi mengabsahkan pemilikan kawasan tanah mengikut keperluan individu, syarikat dan pihak kerajaan. Dalam pada itu, kaedah persempadanan tradisional adalah merupakan salah satu ciri pemilikan tanah adat dalam kalangan peribumi di Sabah. Di daerah Sipitang, ketua peribumi Murut dan Kedayan dinasihatkan agar melakukan persempadanan kawasan tanah yang berdekatan dengan pusat perkampungan masing-masing terutamanya bagi kawasan tanah yang diusahakan untuk aktiviti pertanian (Herald, 16 Ogos 1900). Langkah yang digalakkan oleh pihak kerajaan ini dilihat sebagai inisiatif untuk menentukan keabsahan pemilikan tanah adat mereka mengikut kepada penetapan secara tradisional bagi sempadan kawasan tanah masing-masing.

Transformasi moden dalam pemilikan tanah adat peribumi yang begitu ketara ialah melalui penguatkuasaan Undang-undang Tanah 1913. Undang-undang tanah ini jelas menerangkan bahawa tanah yang telah disukat serta didaftarkan akan diberikan sijil perakuan pemilikan atau geran tanah milikan peribumi dengan hak pemilikan kekal. Namun demikian, jaminan hak peribumi terhadap pemilikan tanah adat mereka yang telah dikeluarkan geran tanah oleh pihak kerajaan kemudiannya telah membawa pula kepada bayaran cukai mengikut keluasan tanah yang dimiliki. Bayaran secara tahunan yang dikenakan ialah sebanyak \$1.00 bagi pemilikan tanah berkeluasan satu ekar ke bawah serta bayaran cukai sebanyak \$2.00 pula bagi pemilikan tanah yang melebihi satu ekar. Bagi pihak kerajaan, tujuan mengenakan bayaran ke atas

*Isu Tanah Melibatkan Peribumi Murut dengan
Pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British*

tanah yang dimiliki oleh peribumi adalah bagi menampung kos penyukatan dan penyediaan serta pendaftaran geran tanah (Gazette, 16 Oktober 1913). Dalam aspek ini, setiap peribumi yang memohon pemilikan tanah serta seterusnya memiliki geran tanah telah berhadapan dengan satu lagi sistem percukaian baharu kerajaan. Maka hal ini tentunya diandaikan sebagai suatu bentuk bebanan terhadap peribumi dari segi kemampuan dalam pembayaran cukai bagi setiap keluasan tanah milikan mereka.

Melalui dasar tanah yang digubal, pihak kerajaan telah mewajibkan agar setiap individu peribumi yang menuntut untuk memiliki tanah adat mereka perlulah mendaftarkannya dalam masa yang ditetapkan oleh kerajaan. Sekiranya kalangan peribumi tidak berbuat demikian maka pemilikan tanah adat mereka adalah tidak sah serta boleh dikenakan hukuman kerana menduduki Tanah Kerajaan (NBSF, No. 1356).

Sebenarnya pelaksanaan undang-undang tanah di negeri Sabah secara tidak langsung telah meminggirkan penguasaan secara bebas, meluas dan tanpa sebarang bayaran atau cukai bagi pemilikan tanah adat oleh peribumi Murut. Penguatkuasaan undang-undang tanah moden juga meminggirkan pemilikan tanah adat dalam masyarakat Murut mengikut sistem pemilikan dan pewarisan adat tradisionalnya. Selanjutnya kelemahan ketara berkaitan dengan perlaksanaan undang-undang tanah moden yang telah diperkenalkan pada peringkat awalnya seperti Undang-undang Tanah 1903 ialah tidak mewajibkan hak pemilikan tanah adat secara bergeran. Manakala pelaksanaan undang-undang tanah pada tahun 1913 yang mewajibkan penyukatan dan pendaftaran tanah adat peribumi akhirnya membawa kepada komitmen bayaran bagi penyukatan tanah dan pendaftaran geran tanah serta cukai sewaan tanah secara tahunan mengikut setiap ekar tanah yang mempunyai geran sah.

Sesungguhnya implementasi dasar tanah moden di negeri ini terutamanya berhubung dengan aspek penyukatan tanah telah menimbulkan manifestasi dan reaksi bersifat penentangan pasif dalam kalangan suku Murut. Pada tahun 1912, kerja-kerja penyukatan tanah oleh pihak kerajaan di daerah Keningau telah menyebabkan sebilangan peribumi Murut di daerah ini telah melarikan diri ke kawasan hutan apabila kawasan tanah mereka terlibat dengan persempadanan (Tregonning, 1956). Kerja persempadanan kawasan tanah yang

Eddie A. Julius

dilakukan oleh pihak kerajaan rata-ratanya telah ditolak oleh peribumi Murut di kawasan pedalaman. Memetik laporan yang menyatakan "*...that both the Tenom and Keningau Muruts shift their padi patches practically every year thereby defeating the ends of the proposed survey.*" (NBSF, No. 1356: 30)

Dikatakan juga bahawa masyarakat peribumi di Keningau sangat membantah dasar tanah yang diperkenalkan oleh pihak kerajaan. Seinggakan ada kalangan peribumi yang sanggup mempertaruhkan nyawa mereka sekiranya menyerahkan tanah milikan adat mereka kepada pihak kerajaan. Kata-kata berbaur ugutan dalam kalangan mereka dinyatakan "*they say that they will surrender all their lands and die of starvation or eat 'tuba'.*" (NBSF, No. 1356: 2) Keadaan ini sebenarnya mencerminkan naluri peribumi untuk kekal dengan kaedah pemilikan tanah adat leluhur mereka secara tradisional. Komuniti peribumi juga menentang kerja-kerja penyukatan atau persempadanan kawasan tanah oleh pihak kerajaan yang melibatkan tanah milikan adat mereka.

Seperti mana juga yang disuarakan oleh peribumi di kawasan Tenom yang sanggup dikenakan hukuman oleh pihak kerajaan demi untuk mempertahankan hak ke atas pemilikan tanah adat mereka. Dipetik luahan hati mereka yang berbunyi, "baik la tuan, jikalau Prentah kami masok jail tidapa, kalu mati, tidapa juga" (Baiklah Tuan, kami bersedia dikenakan hukuman penjara dan sanggup mati). Tindakan peribumi yang terkait dengan hal ini adalah berlaku di Kpg. Mansilima dan Kpg. Pensalaan, Tenom. Mereka telah melakukan persempadanan tanah milikan adat masing-masing melebihi 100 ekar yang mana bertentangan dengan peruntukan dalam undang-undang tanah. Pegawai Daerah telah berbincang dengan peribumi terbabit agar tidak meneruskan kerja-kerja persempadanan tanah yang melebihi had keluasan yang dibenarkan serta menasihati mereka bahawa tindakan mengingkari arahan akan diambil hukuman (NBSF, No. 1356: 37).

Kesatuan dan kejituan para pemimpin suku yang dilantik kerajaan dapat dilihat dalam memelihara dan membangunkan prinsip hak mereka berkaitan dengan isu tanah adat. Mengenai perkara ini, berlangsung satu perjumpaan di Keningau dalam usaha mereka untuk menggerakkan hala pemikiran bersifat penentangan pasif terhadap pihak kerajaan. Perjumpaan yang tidak mendapat kebenaran daripada pihak kerajaan ini dihadiri oleh kalangan ketua-ketua peribumi dari

*Isu Tanah Melibatkan Peribumi Murut dengan
Pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British*

Tenom dan Melalap serta dipengerusikan oleh Gunsanad (Ketua Suku Kwijau di Keningau) (NBSF, No. 1356).

Selanjutnya peribumi Murut telah menerima bebanan, tekanan dan ancaman secara langsung dalam aktiviti kelaziman mereka setiap tahun iaitu berkaitan penerokaan kawasan hutan. Kerja-kerja penebangan pokok dan pembersihan kawasan hutan yang diterokai di sekitar berhampiran kawasan penempatan mereka adalah bertujuan khususnya dijadikan kawasan bagi penanaman padi huma atau padi sawah. Namun demikian, langkah pihak kerajaan dalam memperkenalkan satu lagi dasar berkaitan dengan pengurusan tanah dan sumber hutan telah membawa beberapa implikasi ke atas peribumi Murut. Proklamasi VI 1913 atau lebih dikenali sebagai Ordinan Ladang 1913 merupakan satu lagi dasar baharu kerajaan yang dilihat membebankan serta mengubah corak kehidupan primitif masyarakat Murut yang berkaitan dengan pengamalan aktiviti pertanian pindah. Ordinan atau dasar pertanian pindah ini telah menghadkan aktiviti penerokaan hutan serta pengusahaan kawasan tanah untuk dijadikan *tebasan* (ladang) bagi tujuan aktiviti pertanian pindah khususnya dengan penanaman padi huma ataupun padi sawah.

Ordinan Ladang 1913 telah menetapkan bahawa setiap kawasan hutan adalah tidak dibenarkan untuk diterokai melainkan hanya yang membabitkan hutan sekunder. Selain itu, setiap tanah yang diusahakan oleh peribumi yang belum melebihi tempoh lima atau enam tahun akan terangkum dalam ordinan ini. Begitu juga dengan tanah yang diusahakan secara kaedah tradisional akan turut berada di bawah penguatkuasaan ordinan ini. Dalam ordinan ini, setiap ekar tanah mahupun sebahagian daripadanya yang diterokai untuk tujuan aktiviti pertanian pindah akan dikenakan bayaran permit tidak kurang daripada 50 sen. Pegawai Daerah dengan budi bicaranya mengikut kelulusan Residen adalah bertanggungjawab mengesahkan, memeriksa dan mengenakan kadar cukai bagi kawasan yang diterokai setelah diperiksa oleh OT/KK, yang mana bayaran permit tidak kurang daripada 50 sen atau tidak melebihi \$3.00 setahun yang dikenakan mengikut situasi dan keluasan penerokaan tanah bagi setiap ekar. Ordinan ini turut memperuntukkan bahawa setiap peribumi yang didapati melanggar terma dalam Ordinan Ladang 1913 akan berhadapan dengan denda yang tidak melebihi daripada \$25.00 bagi setiap ekar tanah yang telah diterokai atau diusahakan dengan aktiviti pertanian (Gazette, 1 Oktober 1913)

Eddie A. Julius

Matlamat dan sebab bagi pihak kerajaan dalam memperkenalkan Ordinan Ladang ini adalah agar dapat memantau aktiviti pertanian pindah di kawasan tanah milikan negeri, tanah rizab peribumi dan tanah yang masih dalam isu pertikaian pemilikan. Ia juga bertujuan untuk melindungi pemusnahan kayu kayan yang bernilai serta menggalakkan lebih banyak aktiviti penanaman bersifat kekal (*Gazette*, 1 Oktober 1913).

Ordinan Ladang 1913 sememangnya membawa implikasi langsung terhadap peribumi Murut. Cook dalam buku memoirnya menerangkan bahawa dasar ini sangat mendapat perhatian langsung dalam kalangan peribumi Murut yang ditunjukkan melalui kekerapan perjumpaan yang dilakukan bagi membincangkan hal ini. Peribumi Murut dilihat telah menolak dan membantah dasar baharu kerajaan ini disebabkan oleh arahan pihak kerajaan yang menghendaki para peribumi membayar sepenuhnya cukai tanah walaupun hanya mengusahakan kurang daripada suku keluasan tanah mereka setiap tahun. Walau bagaimanapun, Cook mempunyai pandangan peribadinya sendiri apabila menyatakan ia hanya merupakan alasan oleh peribumi yang disifatkan malas dan tidak ingin untuk mengusahakan sepenuhnya tanah milikan mereka (Oscar Cook, 2007).

Akan tetapi pengenaan cukai sebanyak \$0.50 ke atas setiap ekar tanah yang ingin diterokai sudah tentu membebankan peribumi Murut. Tambahan pula, sesiapa yang tidak mendapatkan permit untuk membuka tanah baharu akan dipenjarakan selama enam bulan. Melalui persepsi peribumi Murut, cukai ini adalah satu ancaman kepada penerusan hidup mereka (Marilyn Johny, Mohamad Shaukhi Mohd. Radzi dan Mosli Tarsat, 2015: 90). Penguatkuasaan Ordinan Ladang telah membawa implikasi ketara seperti migrasi oleh suku Murut ke wilayah lain. Pada penghujung tahun 1915, terdapat kes penghijrahan oleh Ketua Anak Negeri (KAN) Bulus dan Ansokul dari Tomani bersama-sama hampir 100 peribumi suku mereka yang melakukan migrasi ke negeri Sarawak (NBSF, No. 284). Berlakunya tindakan penghijrahan oleh peribumi Murut ini berpunca daripada dua sebab utama iaitu berkait langsung dengan pengehadan aktiviti penerokaan hutan dan pembayaran cukai permit ladang yang ingin dihindari oleh komuniti mereka (NBSF, No. 284). Tindakan peribumi Murut ini dianggap sebagai suatu bentuk manifestasi penolakan terhadap dasar kerajaan yang bersifat pasif.

*Isu Tanah Melibatkan Peribumi Murut dengan
Pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British*

Selain itu, berlaku tindakan oleh peribumi Murut untuk cuba berhijrah keluar dari daerah Rundum ke wilayah Kalimantan Belanda yang berpunca daripada pelaksanaan cukai tanah yang baharu. Sebagai contoh terdapat kes melibatkan salah seorang Ketua Kampung (KK) di Siliu iaitu Ganit yang telah membawa sebilangan penduduk kampungnya iaitu hampir 40 orang ke Kuala Longgonggon untuk cuba ke kawasan wilayah Kalimantan melalui laluan sungai. Namun Ganit dan pengikutnya telah berasa bersalah atas tindakan mereka serta kemudiannya tinggal menetap semula di kampung mereka (NBSF, No. 1356). Reaksi penentangan bersifat pasif terhadap penguatkuasaan cukai tanah kerajaan juga telah ditunjukkan oleh KK di salah sebuah perkampungan dalam kawasan Tagul. Dalam hal ini, Bentangan bersama-sama dengan pengikutnya telah nekad melarikan diri ke Lumbis (Kalimantan) (NBSF, No. 1356).

Berkaitan dengan situasi yang timbul ini, pihak kerajaan menyedari bahawa pelaksanaan Ordinan Ladang sememangnya tidak disambut baik oleh sebilangan suku Murut. Atas sebab itu, Gabenor telah memersetujui saranan daripada Residen Pedalaman untuk memberikan kelonggaran terhadap pelaksanaan dasar ini. Kelonggaran kemudiannya diberikan kepada peribumi untuk meneroka dan membersihkan kawasan hutan dalam skala yang terbatas bagi tujuan pertanian pindah. Namun syaratnya ialah sekiranya tidak terdapat kawasan penanaman di hutan sekunder serta ketetapan agar kalangan peribumi dikehendaki untuk melakukan sedikit bayaran yang sewajarnya. Gabenor juga telah memutuskan pada tahun 1915 agar pelaksanaan Ordinan Ladang di daerah Rundum ditangguhkan kerana penguatkuasaannya adalah tidak begitu praktikal pada ketika itu (NBSF, No. 284).

Sememangnya dasar tanah moden oleh pihak kerajaan tidak lari daripada matlamat untuk menarik minat pelaburan luar dan pertumbuhan ekonomi. Dalam pada itu, aspek pendaftaran dan terma yang diguna pakai berkaitan pengurusan tanah melibatkan peribumi meliputi 'pemilikan adat' (*customary tenure*), 'pemilikan komunal' (*communal tenure*) dan 'pemilikan individu peribumi' (*native title*) yang mencerminkan perkaitannya dengan aspek perkembangan ekonomi di Sabah. Tatacara sistem pengurusan tanah oleh pihak kerajaan merangkumi terma, pendaftaran dan pengeluaran geran membawa perubahan landskap dan implikasi jangka panjang kepada nasib peribumi. Dasar tanah moden kerajaan ini didapati memakan masa yang

Eddie A. Julius

agak lama dalam proses mengiktiraf hak pemilikan tanah peribumi secara sah. Manakala implikasinya ialah telah berupaya mengembangkan landskap kolonial dan meningkatkan kawalan ke atas peribumi (Mark Cleary, 2002).

Secara umumnya, kebanyakan pegawai Kompeni telah mengambil usaha dalam mengiktiraf pemilikan tanah adat dan sumber-sumbernya dalam kalangan peribumi, namun sebilangan Gabenor dilihat telah menafikan hak dalam aspek ini melalui pekeliling, pemberitahuan dan memorandum yang dikeluarkan. Dalam aspek pengurusan tanah di Sabah oleh pihak Kompeni, kenyataan berikut dapat merumuskan tentang matlamat tersirat yang menyebelahi pihak kerajaan. Dirumuskan iaitu, *"Governor Pearson's attempt to abolish Native Titles, Governor Humphrey's termination of the Native Reserves in Tenom, and the introduction of the Ladang Ordinance all aimed at restricting native shifting cultivation while protecting European tobacco estates."* (Amity Doolittle, 2003: 122) Hal ini cukup jelas menampakkan betapa prinsip hak peribumi dalam isu milikan tanah adat di negeri ini telah tertindas secara tanpa disedari. Maka timbulnya situasi seperti inilah yang telah mencetuskan manifestasi penolakan dan reaksi bersifat pasif oleh peribumi Murut terhadap pelaksanaan dasar tanah oleh pihak Kompeni. Namun demikian timbul kesedaran dalam kalangan peribumi Murut khususnya di daerah Tenom untuk mengabsahkan hak pemilikan tanah adat mereka melalui pemilikan geran tanah yang mulai ketara sekitar penghujung tahun 1920-an. Mengenai situasi ini, kalangan peribumi setempat di kawasan Melalap telah melakukan permohonan geran tanah dalam kategori individu dan kategori secara bersama daripada pihak kerajaan. Laporan oleh Pesuruhjaya Tanah menunjukkan terdapat sebanyak 102 permohonan geran tanah secara individu serta sembilan permohonan melalui komuniti dengan jumlah keseluruhan permohonan geran tanah iaitu sebanyak 111. Meskipun begitu hanya sebanyak enam permohonan geran tanah bagi pemilikan peribumi berstatus individu yang diluluskan oleh Jabatan Tanah. Manakala sebanyak sembilan lot tanah pula telah diluluskan sebagai rizab perkampungan peribumi (NBSF, No. 1260).

Kawasan rizab perkampungan peribumi di Melalap yang diluluskan oleh Jabatan Tanah adalah kerana telah memenuhi syarat ditetapkan. Ia diisytiharkan oleh Pegawai Sukat sebagai rizab tanah peribumi atas faktor mempunyai tanaman buah-buahan serta perkuburan lama di kawasan tanah milikan adat yang dimohon serta bertujuan mewujudkan tanah rizab peribumi bagi kawasan

*Isu Tanah Melibatkan Peribumi Murut dengan
Pihak Kompeni (Syarikat) Berpiagam Borneo Utara British*

perkampungan dan kawasan tanah perkuburan peribumi. Kawasan tanah yang terlibat adalah terletak di Kpg. Babalang, Sawang, Binuang dan Napuan (NBSF, No. 1260). Dari aspek positifnya, hak peribumi ke atas pemilikan tanah yang diwarisi dan dimiliki secara leluhur oleh mereka telah diiktiraf oleh pihak kerajaan. Ini dapat dilihat dengan kelulusan permohonan tanah milikan adat mereka yang mempunyai tanaman buah-buahan dan perkuburan lama telah dijadikan sebagai lot rizab peribumi berstatus kawasan perkampungan.

Bagaimanapun terdapat sudut negatifnya apabila pihak Jabatan Tanah hanya meluluskan pemberian geran tanah individu dengan bilangan yang amat sedikit berbanding dengan jumlah keseluruhan permohonan yang agak banyak. Pihak Jabatan Tanah dilihat agak lambat atau masih belum membuka peluang sepenuhnya dalam mengiktiraf hak pemilikan tanah adat bagi peribumi setempat. Untuk itu, perkembangan lanjut menyaksikan timbul isu pertikaian dalam kalangan peribumi di kawasan Melalap terhadap keputusan oleh pihak Jabatan Tanah ini. Dalam hal ini, sebanyak 43 kes rayuan oleh peribumi di Melalap telah dikemukakan berhubung aspek permohonan geran tanah yang ditolak. Namun begitu, pihak kerajaan hanya meluluskan sebanyak 13 kes rayuan ke atas pemilikan lot tanah individu daripada kalangan peribumi terlibat sebagai rizab pertanian untuk penanaman padi sawah dan padi huma (NBSF, No. 1260). Bagi pihak kerajaan, permohonan tanah yang ditolak adalah kerana kebanyakan pemohon gagal membuktikan sebab munasabah bagi kes rayuan dan didapati tidak menduduki atau mengusahakan tanah yang dipohon setelah ditinjau oleh Pegawai Sukat (NBSF, No. 1260).

Seterusnya perkembangan aspek pemilikan tanah peribumi menyaksikan pihak kerajaan turut meluluskan permohonan tanah oleh seorang Ketua Kampung bernama Galok untuk tujuan dijadikan sebagai kawasan penanaman padi dan kawasan ragut bagi haiwan ternakan kerbau. Kawasan keseluruhan tanah yang dimohon serta diluluskan pemilikan secara sah adalah seluas 80 ekar melibatkan tiga kawasan iaitu Kasiai, Telutu dan Lantabakan dalam daerah Tenom. Dalam kes ini, pihak kerajaan bersetuju menjadikan kawasan tanah tersebut sebagai kawasan ragut haiwan ternakan dan boleh diusahakan atau dikekalkan sebagai kawasan pertanian pada masa hadapan (NBSF, No. 1260). Situasi ini menunjukkan bahawa permintaan oleh ketua peribumi tempatan untuk mengiktiraf pemilikan tanah mereka melalui

Eddie A. Julius

permohonan yang terangkum dalam hak-hak tanah adat peribumi berdasarkan ordinan tanah mendapat sokongan oleh pihak kerajaan. Di Lagud pula terdapat sebanyak 58 permohonan geran tanah oleh kalangan peribumi yang diajukan kepada Jabatan Tanah. Keputusan oleh Jabatan Tanah menyaksikan hanya tujuh lot tanah individu diluluskan serta tujuh kawasan tanah pula diluluskan sebagai tanah rizab peribumi. Lot tanah yang diberikan geran pemilikan adalah untuk rizab perkampungan, kawasan penanaman buah-buahan, tanah perkuburan serta termasuk juga tanah milikan adat peribumi yang sedang diusahakan sebagai *tebasan* (ladang) bagi tujuan pertanian. Dalam pada itu, sebanyak 44 daripada keseluruhan 58 permohonan geran tanah oleh peribumi di kawasan Lagud ini adalah tidak diluluskan oleh Jabatan Tanah (NBSF, No. 1159). Peratusan permohonan tanah oleh peribumi di kawasan Lagud yang ditolak oleh pihak kerajaan mencecah sebanyak 76%. Keadaan ini mencerminkan betapa pihak kerajaan masih menolak begitu banyak permohonan geran tanah daripada kalangan peribumi setempat khususnya di kawasan Lagud.

Walaupun masih tidak banyak kawasan tanah yang dirizabkan untuk peribumi namun sekurang-kurangnya hak peribumi telah terjamin dengan pemberian geran tanah yang telah diluluskan. Pada tahun 1941, beberapa lot rizab tanah peribumi secara milikan bersama pula khususnya di mukim Melalap Selatan dan Serago, Tenom telah diluluskan di bawah Seksyen 79, Ordinan Tanah 1930 yang terletak di empat buah kampung meliputi Kpg. Entabuan, Kpg. Mantalek, Kpg. Medalom dan Kpg. Pantongan. Kesemua lot rizab komunal peribumi ini bertujuan untuk dibangunkan pada masa hadapan sebagai tapak rumah kediaman kekal dalam kawasan perkampungan (NBSF, No. 161).

Kesimpulan

Pelaksanaan dasar tanah moden oleh pihak Kompeni adalah merupakan pembaharuan dalam aspek menentukan keabsahan hak pemilikan kawasan tanah di Sabah. Dapat ditafsirkan bahawa sebilangan peribumi Murut dilihat terpaksa menerima tatacara moden dalam aspek hak pemilikan tanah adat mereka. Hal ini jelas apabila tercetusnya pelbagai pertikaian dalam kalangan peribumi Murut berkaitan aspek pemilikan tanah adat mereka. Keadaan ini berlaku kerana sistem pemilikan tanah adat mereka secara tradisional telah terancam dengan pelaksanaan dasar tanah moden. Maka kalangan peribumi Murut telah menolak mahupun menentang pelaksanaan beberapa dasar pengurusan tanah

moden oleh pihak Kompeni. Selain itu, peribumi Murut juga dapat ditanggapi tidak berpuas hati dengan keputusan pihak Kompeni yang tidak meluluskan permohonan geran tanah mereka. Maka kalangan peribumi Murut yang terlibat ini telah mengemukakan rayuan terhadap permohonan geran tanah mereka yang telah ditolak. Walaupun terdapat rayuan permohonan geran tanah yang diluluskan, namun jumlahnya adalah sedikit jika dibandingkan dengan bilangan permohonan geran tanah yang dikemukakan kepada pihak Kompeni. Akhir sekali, perkembangan aspek pemilikan tanah adat dalam kalangan peribumi Murut mulai menunjukkan kepekaan mereka dalam mendapatkan geran tanah yang sah iaitu bermula sekitar penghujung tahun 1920-an.

Senarai Rujukan

Dokumen Arkib

British North Borneo Herald, 1 Disember 1886.

British North Borneo Herald, 16 Ogos 1900.

North Borneo Secretariat, No. 1159 - Settlement of Lagud Reserve at Tenom.

North Borneo Secretariat, No. 1260 - Reserve Settlement of Melalap.

North Borneo Secretariat, No. 1356 - Settlements of Native Lands.

North Borneo Secretariat, No. 161 - Native Reserve Tenom.

North Borneo Secretariat, No. 284 - Shifting Cultivation and Ladang Ordinance.

Official Gazette, 1 Oktober 1913.

Official Gazette, 16 Oktober 1913.

Buku dan Jurnal

Black, Ian. (1983). *A Gambling Style of Government: The Establishment of the Chartered Company's Rule in Sabah, 1878-1915*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.

Clearly, M.C. (1992). Plantation Agriculture and the Formulation of Native Land Rights in British North Borneo, 1880-1930. *Geographical Journal*: 170-181.

Cook, Oscar. (2007). *Borneo: The Stealer of Hearts*, Kota Kinabalu: Opus Publications. First published 1924 by Hurst and Blackett Ltd., London.

Eddie A. Julius

- Doolittle, Amity A. (2003, February). Colliding Discourses: Western Land Laws and Native Customary Rights in North Borneo, 1881-1918. *Journal of Southeast Asian Studies (JSEAS)*. 34 (1): 97-126.
- Doolittle, Amity A. (2005). *Property and Politics in Sabah, Malaysia: Native Struggles Over Land Rights*. Washington: University of Washington Press.
- Johnny, Marilyn, Mohd. Shauki Mohd Radzi dan Mosli Tarsat. (2015). Penentangan Pemimpin Tempatan terhadap Pelaksanaan Dasar Tanah British North Borneo Chartered Company (BNBCC) di Borneo Utara: 1881-1941. *Jurnal Kinabalu*. Vol. 21: 78-95.
- Land Regulations, North Borneo. (1 August 1885). *Journal of Straits Branch of the Royal Asiatic Society (JSBRAS)*. No. 15 (1885): 158-163.
- Ranjit Singh, D.S. (2011). *The Making of Sabah 1865-1941: The Dynamics of Indigenous Society*. Kota Kinabalu: Pencetak Kerajaan Negeri Sabah.
- Tregonning, K.G. (1958). *Under Chartered Company Rule: North Borneo 1881-1946*. Singapore: University of Malaya Press.
- Wong Tze Ken, Danny. (2012, October). The Papar Land Protest, 1910-11, *Journal of Southeast Asian Studies (JSEAS)*. Vol. 43. Issue 03: 422-440.